

„Kak mam“, prawye, „firdce radne,
wfak mam trzy wyeczi nefnadne,

Transliterace

„Kak mam“, prawye, „firdce radne,
wfak mam trzy wyeczi nefnadne,

Transkripce

„Kak mám“, pravě, „sirdce radné,
však mám tři věci nesnadné,

**"Kak mam", prawye, "firdce radne,
wfak mam trzy wyeczi nefnadne..."**

Přímá řeč, do které je vložen uvozovací výraz *pravě*, syntakticky jde o vsuvku: mezi uvozovací větou a přímou řečí není žádný syntaktický vztah: (jestliže se přímá řeč stává syntakticky závislou na větě uvozovací, mění se na zanořenou větu: *Říká, že má...* Ve staré češtině je ještě jistý rozpor mezi přímou řečí a závislou větou: *Poslali sú do Konstancí listy páni, rytieři, panoše a tak sú psali, že jste nám to k hanbě učinili, ...* Let (přejato z *Lamprecht – Slosar – Bauer: 383*)

prawye

doplňek

nt-ové participium slovesa *prav'u, praviš, praviti*, 4. třída, *prosi*

Ve staré češtině mají přechodníky velmi blízko k samostatným určitým slovesným tvarům.

Kak mam firdce radne

- vedlejší věta přípustková,
- uvozená tázacím zájmeným příslovcem *kak*, do přípustkové funkce zřejmě proniklo ze zvolacích vět, jak lze demonstrovat na novočeské parafrázi této věty:
Ó jak mám moudré srdce, přesto tři věci nemohu pochopit

Přípustkový vztah představuje jeden z typů kauzálního vztahu, který buduje na logické implikaci „jestliže *p*, pak *q*“. Ačkoli netvoří sémanticky zcela homogenní skupinu, je všem podtypům (variantám) přípustkového vztahu společné to, že obsah věty zanořené (*p*) nemá navzdory očekáváním sílu kauzovat/motivovat/vyvolávat děj/stav věty maticové (nebo mu bránit), tj. non *q* (Nebeská). Jak ukázal Petr Karlík, označení přípustka vystihuje především předurčenost přípustkových „konstrukcí“ signalizovat určité komunikační intence mluvčího: tj. mluvčí připouští, že platnost spojovaných obsahů vět je vzhledem k očekáváním

prekvapivá (Karlík 1995). Na základě Karlíkovy sémantické interpretace bychom mohli provést jemnější členění a vydělit tyto podtypy přípustkového vztahu:

1. neúčinná kauzální souvislost: navzdory všem očekávání nenastal očekávaný následek – tzv. **neúčinná příčina**: *ačkoli p, non q*;
2. **neúčinná otevřená podmínka**: také v případě, že nastane *p*, které podle očekávání kauzuje/motivuje *q*, nastane *non q*: *i když p, non q*;
3. **neúčinná podmínka kontrafaktuální**: také v hypotetickém, ale nerealizovaném případě *p*, který podle očekávání kauzuje/motivuje *q*, by nastalo *non q*: *i kdyby q, non p* ;
4. děj/stav věty řídící se realizuje za všech okolností, i těch, které v jiné situaci mohou být překážkou jeho realizace: buď se uvedou souhrnně všechny okolnosti, nebo jen jejich krajní póly (výrazně se přitom uplatňují imperativy a výrazy signalizující libovolnost); vyjadřuje **irelevantní okolnosti**.

Obvykle se přípustkový vztah člení na vlastní určení přípustky (podle Karlíka typ 1.) a podmínkově-přípustková určení (podle Karlíka typ 2.-3.). Za přípustkový považuji i typ 4., ačkoli Karlík ho z přípustkových vztahů vyjímá – za relevantní argument pro jeho přípustkové chápání považuji „neschopnost“ děje/stavu věty vedlejší zrušit platnost děje/stavu věty řídící.

Poznámka: Ne zcela přesně užívám termínu přípustka jako výrazu zastřešujícího, označuji jím ty případy, které jsou tradičně odlišovány jako přípustkové a podmínkově-přípustkové.

Přípustkový vztah se v počátcích českého písemnictví (etablování spisovného jazyka) krystalizoval poměrně komplikovaně, což jistě souvisí s jeho poměrně složitou sémantickou strukturou. Teprve v průběhu 14. století se vytvořil spojovací prostředek *kak(koli)*, v průběhu 15. století nahrazený nejdříve výrazem *kterak(koli)*, později *jakkoli*. Novočesky obvyklá spojka *ač, ačkoli* byla zpočátku nevyhraněná (oscillovala mezi podmínkou a neúčinnou podmínkou). Do přípustkového vztahu (neúčinné příčiny) expandovala teprve ve století 15.

<i>kak</i> (<i>koli/v/ěk</i>)	jen ve 14. století, nahrazuje ho v 15. století <i>kterak</i> , ale nakonec zanikne
<i>jak(koli)</i>	až od 15. století, nahradilo <i>kak</i> , nerozšířilo se zcela, uchovával si zbytek významu způsobového
<i>ač(koli)</i>	ve 14. století podmínková, od 15. přípustková, stalo se základní spojkou neúčinné příčiny
	často koreluje s odkazovacími výrazy (nebo výrazy v apodozi) <i>a ale</i> do 16. století <i>však, avšak</i> – <i>však</i> je původně částice významu <i>všelijak, každopádně</i> , v tomto kontextu se vyvinula ve spojkou (vyvrcholilo v 16. století) <i>předce</i> – adverbializací vzniklé z <i>před se</i> , tzn. kupředu, stále <i>přesto</i> – opět vzniklé adverbializací
<i>by(t)</i>	původně kondicionálový komponent, užíval se samostatně, později se spojil s <i>-t</i> , dlouho se udržovalo povědomí o jeho samostatnosti: <i>bycht'</i> ,

		<i>bychomť přišli</i>, od 18. století se ztrácí jeho nefaktový význam, ztrácí flexi → <i>byť bychom přišli</i>. pojilo se s <i>pak</i>// <i>i byť i</i>, <i>byť pak i</i> Spojovací prostředek <i>byť</i> je běžný ve všech podtypech přípustkového vztahu, kromě neúčinné podmínky otevřené, kontrafaktuální, výjimečně spojky irelevantních okolností plní také funkci spojky neúčinné příčiny. Formálním projevem této funkční expanze je postupná ztráta původní kondicionálové platnosti. Jeho expanzivní funkční ambice se mu však stává nakonec osudnou – ztrácí schopnost indikovat některý z vyhraněných přípustkových podtypů, a proto zaniká.
<i>bud'-anebo</i>// <i>bud'-bud'</i> → <i>at'-at'</i>, <i>necht'-necht'</i>, <i>at'-nebo</i>		k vyjádření mezních bodů (polární), které neměly vliv na nerealizaci od 18. století <i>bud'-anebo</i> komplementární disjunkce, ve významu irelevantních okolností ji nahradilo <i>at'-at'</i> atd.
vztažné zájmeno + <i>koli</i> → <i>at'</i> vztažné zájmeno + <i>koli</i>		prototypická přípustka (nerelevantní okolnosti jsou vyjádřeny souborně)
<i>i když</i> <i>i kdyby</i>		až 18. století, nahrazuje <i>byť</i> neúčinná podmínka otevřená <i>Brno je hezké, i když prší</i> neúčinná podmínka kontrafaktuální <i>Brno by bylo hezké, i kdyby pršelo</i>

mám radně

přísudek jmenný se sponou? nebo slovesný přísudek tranzitivního slovesa?

<i>Já mám srdce radné</i> přísudek jmenný se sponou: <i>mám radné – srdce</i> tzv. objektová spona, tj. akuzativ <i>radné</i> predikuje vlastnost objektu (nikoli subjektu!!!) <i>srdce</i>		<i>Já mám srdce moudré</i> doplňk: <i>mám – radné</i> <i>srdce – radné</i> doplňk, tj. akuzativ <i>radné</i> predikuje vlastnost objektu (nikoli subjektu!!!) <i>srdce</i>
mezi oběma interpretacemi není zásadní rozdíl, v obou se předpokládá, že adjektivum shodující se s objektem tomuto objektu predikuje vlastnost; interpretace <i>mám</i> jako spony vychází z toho, že <i>jmieti</i> (nvč. <i>mít</i>) nemá význam posesivní; interpretace <i>mám</i> jako slovesného přísudku vychází z toho, že <i>radné</i> je akuzativ, což nemůže být predikativní pád (je to pád strukturní)		

radne

desubstantivní adjektivum – kvalitativní
rada → *rad-ný*

viz výše

podmět

nevyjádřený, resp. vyjádřený slovesnou koncovkou *má-m* = mluvčí

firdce

objekt ve 4. pádě

mam

přísudek

podmět

nevyjádřený – já

wyeczi

objekt

trzy

přívlastek shodný

nefnadne...

doplňek, adjektivum deadverbiální

snad → *snad-ný*